

แนวทางการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก

A WAY TO WISDOM DEVELOPMENT AS APPEARING IN MAHAJANAKA LITERATURE

เจ้าอธิการณัฐพงษ์ กิตติสาโร (กัณหา)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาปัญญาในทางพระพุทธศาสนามีแนวทาง 2 ประการ คือ 1) การพัฒนาปัญญาตามหลักปัญญาวัชรธรรม 2) การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา อุปสรรคในการพัฒนาปัญญา ได้แก่ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ นิรณ และอโยนิโสมนสิการ ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมีแนวทางการพัฒนาปัญญาตามแนวคิดการฟื้นฟูปุ่มมะม่วง 9 ประการ ได้แก่ 1) เพาะเมล็ดมะม่วง 2) ถนอมรากที่ยังมีอยู่ให้งอกใหม่ 3) ปักชำกิ่งที่เหมาะสม 4) เอากิ่งดีมาเสียบยอดกิ่งของต้นที่ไม่มีผลให้มีผล 5) เอาตามาต่อกิ่งของอีกต้น 6) เอากิ่งมาทาบกิ่ง 7) ตอนกิ่งให้ออกราก 8) รมควั่นต้นที่ไม่มีผลให้ออกผล 9) ทำชีวาณูสงเคราะห์ ความสัมพันธ์ของแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา ที่ครอบคลุมทั้งศีล สมาธิ ปัญญา และสอดคล้องกับหลักปัญญาวัชรธรรม 4 ประการด้วย

คำสำคัญ: การพัฒนาปัญญา พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พระพุทธศาสนา

Abstract

There are 3 objectives of this essay are; 1) to study the ways of developing the wisdom according to the principles of Buddhism. 2) to study the pattern of the wisdom development in His Majesty King's royal literary work The Story of Mahajanaka. 3) to analyze the relationship of the ways to develop the wisdom according to Buddhist principles and His Majesty King's royal literary work The Story of Mahajanaka.

From the study. it is found that the development of wisdom in Buddhism has two ways: 1) The development of wisdom according to Pañcālvudhidham principle and 2) The development of wisdom according to the threefold principles or Tri sikkhā. The obstacles in the development of intelligence which practitioners should avoid since they will be a barrier to wisdom. including craving. lust of power. misbelief. hindrance. and improper consideration. In His Majesty the King's royal literary work. there is a guideline for wisdom development. based on 9 evidence of mango regeneration. namely 1) cultivating the seeds 2) nursing the roots so they

grow again 3) cultivating the branches 4) grafting on the other tree 5) bud grafting on the other tree 6) approach grafting the branches 7) layering the branches 8) Smoking the fruitless tree so that it bears fruit 9) culturing the cells in a container. The relationship of the ways of developing wisdom in accordance with the Buddhist principles and His Majesty King's royal literary work found that there is the correlation with the way of developing wisdom according to Buddhism which covers Sila. Samādhī. Paññā and Paññā-vudhīdham principle.

Key words: Mahajanaka. Buddhism. wisdom development

บทนำ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญของการพัฒนาปัญญาเป็นอย่างมาก ดังพุทธพจน์ที่ว่า “แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี”(ส.ส. (ไทย) 15/13/13.) “ปัญญาเป็นรัตนะของคนทั้งหลาย” (ส.ส. (ไทย) 15/51/67.) “บุคคลมีความเป็นอยู่ด้วยปัญญา นักปราชญ์ทั้งหลายจึงกล่าวว่ามีชีวิตประเสริฐ” (ส.ส. (ไทย) 15/73/80) หลักฐานสำคัญที่แสดงว่าพระพุทธศาสนาสอนมุ่งเน้นปัญญานั้น คือ การที่พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาหลักแห่งความเชื่อ 10 ประการ ให้ชาวกาลามะฟังเพื่อให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างมกมายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาก่อน ปัญญาจึงมีความสำคัญมากที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรม เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิต หากไม่มีองค์ความรู้เรื่องปัญญา การที่จะพิจารณาให้สามารถเข้าถึงสิ่งมีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับโลกย่อมเป็นไปได้ยาก

การที่จะพัฒนาปัญญาจำเป็นต้องรู้ถึงอุปสรรคในการพัฒนาปัญญาด้วยซึ่งเรียกว่า ปปัญจธรรม คือ อุปสรรค หรือ สิ่งที่ทำให้การพัฒนาปัญญาไม่เป็นผลสำเร็จ เกิดความเนิ่นช้า ติดขัด จนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ แนวทางการพัฒนาปัญญาเบื้องต้นพบว่า หลักปัญญาวุฒิธรรม (ธรรมเป็นเครื่องเจริญปัญญา) และเนื้อความรวมทั้งพฤติกรรมของพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ สามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวทางพัฒนาปัญญาได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในพระพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ โดยศึกษาในประเด็นแนวทางการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา แนวทางการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์ และความสัมพันธ์ของแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เอกสารหลักที่ใช้คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เรื่อง พระมหาชนก มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกรอบของการศึกษา ดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก รวมถึงอรรถกถาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาปัญญาในหลักพุทธศาสนาและที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก พร้อมทั้งศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
- 2) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือส่วนที่เป็นงานนิพนธ์ทั่วไป รวมทั้งเอกสาร งานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้
- 3) นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเขียนงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วปรับปรุงแก้ไขเพื่อความถูกต้อง
- 4) เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา ในบรรดาแสงสว่างทั้งหลายนั้นแสงสว่างแห่งปัญญาเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด (ส.ส. (ไทย) 15/69/14) คำสอนต่างๆ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นหลักธรรมให้มนุษย์สามารถพัฒนาปัญญา ในพระพุทธศาสนา ปัญญา หมายถึง ความรู้ชัดในอริยสัจ รู้แนวทางที่จะทำได้สามารถดับทุกข์ โดยสามารถตัด จัดและทำลายความทุกข์นั้นๆ ได้ สิ่งนั้นเองเรียกว่า ปัญญา หรือความรู้ที่ทำให้สามารถจัดการกับความทุกข์ แต่ปัญญานี้เองไม่ใช่สิ่งที่จะได้มาง่ายๆ จำเป็นต้องมีการฝึกฝนเรียนรู้ให้เข้าใจ รู้เหตุ รู้ผล สิ่งใดคือประโยชน์ สิ่งใดไม่ใช่ประโยชน์ เป็นต้น บ่อเกิดแห่งปัญญามนุษย์สามารถมีได้ตั้งแต่กำเนิด โดยเป็นปัญญาที่ส่งสมมาจากอดีตชาติ และบ่อเกิดบ่อเกิดแห่งปัญญาที่สามารถฝึกฝนพัฒนา ได้แก่ 1) สุตมยปัญญา 2) จินตามยปัญญา 3) กวณามยปัญญา (ที.ปา. (ไทย) 11/43/271) คือ การฝึกฝนได้ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฟัง คิด ฝึกฝนตนเอง โดยมีสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล รู้จักคบหาบัณฑิต ครูบาอาจารย์ เป็นต้น ปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องฝึกฝน หากขาดปัญญาเสียก็จะทำให้ชีวิตนั้นประสบกับความทุกข์ แต่หากฝึกฝนได้แล้วก็จะทำให้ชีวิตมีความสุข ใช้ปัญญาในกำหนดรู้เท่าทันบรรเทาภัยเลวร้ายให้เบาบางและหมดสิ้นไป ยังส่งผลให้มนุษย์บรรลุธรรมมีความสุขสงบในชีวิต ดังนั้น ปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นสมบัติล้ำค่าของมนุษย์ที่ไม่สามารถแย่งชิงขโมยกันได้ และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถอธิษฐานขอขอบานจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เลย

ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีแนวทาง 2 ประการ คือ 1) การพัฒนาปัญญาตามหลักปัญญาวัตรธรรม (อง.จตุกก. (ไทย) 21/449/368) นั่นคือ สัมปยุตสังเสวะ การเสวนา

สัตบุรุษหรือคหบดีบัณฑิตที่มีความรู้ที่ความเป็นมิตร รู้จักเหตุผล ให้ฟังคำสอนของท่านอย่างใส่ใจ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน หรือการฟังพระธรรมคำสอนต่างๆ แล้วนำสิ่งที่ได้เรียนมานั้นมา พิจารณาไตร่ตรองอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) พิจารณาคิดต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ รู้ว่าสิ่งไหนคือประโยชน์สิ่งไหนมิใช่ประโยชน์ และนำความรู้หรือปัญญาที่ได้มาใช้กับชีวิตหรือการปฏิบัติธรรมตามสมควร 2) การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา อันเป็นหลักการและกระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้บุคคลได้พบความรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ สิกขา 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ และปัญญา (อง.อภฺธก.อ. (ไทย) 3/19/244) ในส่วนของมรรคอันเป็นทางสายกลาง เป็นหนทางให้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นความประพฤติให้บรรลุเป้าหมายทั้งในชีวิต ครอบครัวยุค การงาน และการอยู่ร่วมกัน ซึ่งมรรคประกอบด้วย ปัญญา อันเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำงานงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ แนวทางที่กล่าวมานั้นสามารถพัฒนาปัญญาให้เกิดความสุขในโลกียะและโลกุตระ จนสู่เป้าหมายอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือการบรรลุธรรม แต่การพัฒนาปัญญานั้นย่อมมีอุปสรรคเกิดขึ้นตลอดเวลาซึ่งเป็นธรรมดาของปุถุชนที่เต็มไปด้วย กาม ราคะ ตัณหาต่างๆ ซึ่งในพระพุทธศาสนาพบอุปสรรคในการพัฒนาปัญญา ได้แก่ ตัณหา. ทิฏฐิ. มานะ. นิรวรณ 5 และอโยนิโสมนสิการ รวมแล้วคือความยึดถือในอัตตาของตนเองจนเกิดมานะทิฏฐิซึ่งเป็นมิจจาทิฏฐิ และปล่อยให้อึดใจไปสู่เบื้องต่ำไหลไปกับกิเลสตัณหาไม่เห็นทางในการพัฒนาปัญญา และยังทำให้ปัญญามีอยู่นั้นเสื่อมถอยลงไป

แนวทางการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก

จากการศึกษาพบว่า พระมหาชนกในพระไตรปิฎกเป็นหนึ่งในพระชาติทั้ง 10 ในอดีตกาลที่ได้เสวยพระชาติเป็นพระโฬิสต์มาอย่างยาวนาน ในแต่ละพระชาติก็มีความแตกต่างกันไปในเรื่องของ การบำเพ็ญบารมีในด้านนั้นๆ โดยพระชาตินี้พระองค์ได้เกิดเป็นพระมหาชนกที่ทรงบำเพ็ญวิริยะบารมีที่จะต้องใช้เวลาเพียรพยายามอย่างยิ่งยวด คือ ต้องฝ่าฟันอันตรายในกลางมหาสมุทร ต้องว่ายน้ำทางกลางมหาสมุทรอันยิ่งใหญ่เป็นเวลา 7 วัน และสามารถผ่านพ้นอุปสรรคนั้นได้ในที่สุด (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน (พระนิพนธ์ สารคดี. 2553)

บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกโดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี ท่านทรงสนพระทัยเรื่องพระมหาชนกชาติซึ่งเดิมปรากฏในพระไตรปิฎก พระองค์ได้ทรงนำชาตินั้นมาดัดแปลงเพื่อให้พสกนิกรประชาชนชาวไทยเข้าใจมากขึ้นให้เหมาะกับสังคมในปัจจุบัน โดยพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมีโครงสร้างที่ง่ายตามนิทานชาดก ไม่มีความซับซ้อนยุ่งยาก ทำให้ผู้อ่านนั้นเกิดความเข้าใจง่าย มีความตรงไปตรงมาตามบทบาทของแต่ละตัวละคร ฉากที่ทำนนั้นก็มิสลับซับซ้อนทำให้เกิดความติดตาม เกิดแรงบันดาลใจในการอ่าน นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังได้สอดแทรกคำสอนของพระองค์เอง ซึ่งเป็นคำสอนที่มาจากความห่วงใยจากพ่อสู่ลูกคือประชาชนพสกนิกรชาวไทย คอยแนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาให้ไว้ในพระราชนิพนธ์ด้วย (กุสุมา รักขมณี. 2550)

โดยพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกมีเนื้อหาโดยสรุปคือ หลังจากที่พระมหาชนกได้ฝ่าฟันอุปสรรคกลางมหาสมุทรเป็นเวลา 7 วัน นางมณีเมขลาได้มาช่วยท่านไว้ จากนั้นพระองค์ก็ได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์อภิเชษ

สมรสกับพระนางสิวลี ทรงใช้หลักทศพิธราชธรรมดูแลแคว้นวิเทหะด้วยความผาสุกมาตลอด ต่อมาพระองค์ได้เสด็จไปอุทยานได้ชิมมะม่วงต้นหนึ่งและได้ตรัสชมรสมะม่วงนั้นและตั้งใจจะกลับมาเสวยอีกครั้งในยามเย็น แต่หลังจากกลับมาพบว่าต้นมะม่วงนั้นได้ถูกโค่นเสียแล้ว ส่วนต้นมะม่วงที่ไม่มีผลยังสามารถอยู่รอดได้ จึงทำให้มีพระดำริว่าราชสมบัติก็เปรียบเสมือนต้นมะม่วงที่ถูกทำลาย แม้จะไม่ถูกทำลายก็ต้องคอยระวังรักษาให้เกิดความกังวล พระองค์จะทำตนให้เป็นผู้ไม่มีความกังวลตั้งต้นไม้อะไรมีผลนั้น แต่ก็ไม่ทรงทำเช่นนั้นด้วยว่าหน้าที่ของพระราชาที่จะต้องทำให้สังคมอยู่รอดก่อน เพราะผู้คนยังขาดสติปัญญาพระองค์จึงให้หลักการฟื้นฟูต้นมะม่วงและจัดตั้งสถานศึกษาชื่อ ปุทธะเลียมหาวิชชาลัย เพื่อให้ผู้คนมีความรู้สติปัญญาเพื่อสังคมจะได้รุ่งเรืองอยู่อย่างผาสุก (เรีนฤทัย สัจจพันธุ์. 2560)

สำหรับแนวทางการพัฒนาปัญญาในปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนั้น สามารถตีความได้จากหลักการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธี ที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ ได้ทรงให้ไว้ นั่นเป็นนัยที่หมายถึงหลักการฟื้นฟูประเทศ 9 ประการ ได้แก่ 1) เพาะเมล็ดมะม่วง 2) ถนอมรากที่ยังมีอยู่ให้งอกใหม่ 3) ปักชำกิ่งที่เหมาะสมแก่การปักชำ 4) เอากิ่งดีมาเสียบยอดกิ่งของต้นที่ไม่มีผลให้มีผล 5) เอาตามาต่อกิ่งของอีกต้น 6) เอากิ่งมาทาบกิ่ง 7) ตอนกิ่งให้ออกราก 8) รมคว้นต้นที่ไม่มีผลให้ออกผล 9) ทำชีววิธานสงเคราะห์ อันเป็นหลักการทางด้านปัญญาที่มุ่งแก้ไขตรงกับต้นตอของความไม่รู้ ทรงแนะนำให้จัดตั้งโพธิยาลัยมหาวิชชาลัย อันสามารถที่จะก่อเกิดประโยชน์แก่พลกบฏชนชาวไทยเป็นสมบัติล้ำค่าของแผ่นดินที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในระดับ บุคคล องค์กร และประเทศชาติ (ดูรายละเอียดใน สมบัติ กุสุมาลี. 2555)

ความสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ด้านบ่อเกิดปัญหาพบว่า ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกไม่ได้กล่าวถึงบ่อเกิดของปัญหาโดยชัดเจน แต่สามารถพิจารณาได้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น อย่างในตอนที่พระมหาชนกทรงใช้เรือขณะเดินทางนั้นได้ประสบกับคลื่นขนาดใหญ่ทำให้เรืออับปาง แต่ด้วยความเป็นผู้มีปัญญาทรงคาดการณ์เตรียมพร้อมเพื่อจะหนีกภัยที่เกิดขึ้น การกระทำดังกล่าวแสดงถึงสติปัญญา คือมีสติที่จะเผชิญ และใช้ปัญญาเพื่อเอาตัวรอด เมื่อวิเคราะห์ตามสัมพันธ์กับบ่อเกิดปัญหา คือ สุตมายะปัญญา ทางสังเกตเหตุการณ์แปลกประหลาดทางธรรมชาติที่เกิดขึ้น เช่น มีคลื่นสูง ผุ่งสัตว์หวิกันแตกตื่น ซึ่งการสังเกตนี้เป็นการใช้สติในประสาททั้ง 5 ประการได้เป็นเป็นอย่างดี ในหลักจิตตามปัญญาพระองค์ได้ประมวลความรู้จากเห็นการณ์ที่สัมผัสได้นั้นคาดคะเนถึงเหตุที่จะเกิดขึ้นเพื่อป้องกันอันตราย สัมพันธ์กับหลักภาวณามยปัญญา คือ เตรียมพร้อมรับมืออย่างมีสติและปัญญาอย่างรอบคอบ จะได้เห็นได้จากการทรงเสวยอาหารจนอิ่ม พันร่างกายด้วยผ้าชุบน้ำมัน และเตรียมสังเกตการณ์บนเสากระโดงเรือ บ่อเกิดดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันโดยไม่สามารถแยกจากกันได้ มีความเกี่ยวเนื่องกัน จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นการใช้ปัญญาทั้ง 3 ด้านตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

ส่วนการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกด้านการพัฒนาปัญญาพบว่า การพัฒนาปัญญาของพระมหาชนกตามแนวทางปัญญาภูมิธรรม 4 คือ การได้มีโอกาสพบนางเทวดา

หรือนางมณีเมฆลานั้นสอดคล้องกับสัปบุรุษเสวะ (คบสตับุรุษ) ต่อได้สนทนาและรับคำแนะนำจากเทวดาหรือนางมณีเมฆลานั้นสอดคล้องกับหลักสัทธัมมมะวัง คือ การได้ฟังพระสัทธรรม จากนั้นพระองค์ทรงพิจารณาไตร่ตรองและมีดำริที่จะเปิดสถาบันการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับหลักโยนิโสมนสิการ การพิจารณาโดยแยบคาย และได้ตัดสินใจที่จะเปิดสถาบันการศึกษา ชื่อว่า โพธิยาลัยมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับหลักธัมมามาธัมมปฏิบัติ คือปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม นอกจากนั้นการพัฒนาปัญญาเกี่ยวข้องกับหลักการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 ประการซึ่งเหมาะกับจริตของมนุษย์ของแต่ละบุคคล แนวทางพัฒนาดังกล่าวที่ปรากฏนั้นสรุปแล้วจัดอยู่ในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

นอกจากนี้แล้วพบว่าความสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในมิติของอุปสรรคของการเกิดปัญญาพบว่า อุปสรรคในการพัฒนาปัญญานั้นเกิดจากตัณหา ทิณฺฐิ และมานะ เหตุการณ์ที่มหาชนได้แย่งยื้อผลมะม่วงเป็นการถูกตัณหาเข้าครอบงำ ทำให้ขาดปัญญาพิจารณา ตกอยู่ในห้วงของตัณหา ส่งผลต้นมะม่วงถูกโค่น แต่หากมีสติไม่ปล่อยให้ตัณหาเข้าครอบงำก็จะทำให้เกิดปัญญาตระหนักรู้ เหตุผลจะไม่ทำให้เกิดผลเสียตามมา นอกจากนั้นทิณฺฐิ คือ ความยึดมั่นถือมั่นในทางที่ผิดอันเป็นอุปสรรคในการพัฒนาปัญญาทำให้เกิดผลเสียตามมาและไม่สามารถแก้ปัญหาให้สงบลงได้ การยอมรับฟังสิ่งใหม่ๆ เช่น พระมหาชนกได้สอนหลักการฟื้นฟูต้นมะม่วงซึ่งช่วยสามารถกำจัดทิณฺฐิเดิม และได้นำองค์ความรู้ใหม่ไปพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น การจัดตั้งโพธิยาลัยเป็นแนวทางที่ช่วยให้เกิดสัมมาทิณฺฐิความเห็นที่ถูกต้องเพราะได้ความรู้จากสตับุรุษอื่นจะทำให้ได้พัฒนาปัญญาและนำไปใช้ในชีวิต อุปสรรคในการพัฒนาปัญญาสุดท้ายคือ มานะ ความถือตัว ย่อมเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้อาจพัฒนาปัญญาพัฒนาชีวิตได้เลย

พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกจึงมีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา คือ มีการพัฒนาปัญญาที่ครอบคลุมทั้งด้านศีล สมาธิ ปัญญา สอดคล้องกับหลักปัญญาวัตรธรรม 4 ประการ คือ คบสตับุรุษ ฟังพระสัทธรรม นำมาไตร่ตรอง และนำความรู้ที่ได้มาใช้ตามสมควร จะเห็นได้จากการที่พระมหาชนกคอยปรึกษาหารือกับอุทิจจพราหมณ์เสมอ การจัดตั้งโพธิยาลัยมหาวิทยาลัยเป็นการจัดตั้งสถาบันการศึกษาช่วยให้เกิดการพัฒนาปัญญา และหลักการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 ประการก็เป็นหลักการที่ช่วยนำมาพัฒนาการศึกษาให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนาและแนวทางการพัฒนาปัญญาตามที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก มีข้อเสนอแนะทั่วไป ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปนี้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การพัฒนาปัญญาเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังในระยะยาว เพราะให้ผลช้า ดังที่พินเอกปิ่น มุมนันต์ได้เปรียบเทียบการออกดอกของกล้วยไม้ แต่เมื่อออกดอกแล้วจะสวยงามคงทนนานกว่าดอกไม้อื่นๆ การศึกษาก็เป็นเช่นนั้น แม้จะต้องใช้เวลาแต่ถ้าผลสำเร็จมันงดงาม ระบบการจัดการศึกษาของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ มีการเปลี่ยนหลักสูตรทุกๆ 10 ปี ตามนโยบายของผู้บริหาร แต่ประเด็นสำคัญของการจัดการศึกษาในประเทศไทย คือ การวัดความสามารถของผู้เรียนด้วยระบบข้อสอบกลาง ที่มาจากหลักสูตรแกนกลาง โดยไม่คำนึงถึงบริบทของผู้เรียน จากการศึกษาแนวทางฟื้นฟูต้นมะม่วงนั้นพบว่า มีแนวทางมากถึง 9 แนวทาง ตามสภาพของต้นมะม่วง ทำให้สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางของการจัดการศึกษาว่า ควรสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์และทักษะความโดดเด่นของผู้เรียน ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาที่ตรงกับทักษะและความสนใจ ไม่ควรบังคับผู้เรียนที่ไม่มีทักษะทางด้านคณิตศาสตร์ให้สามารถเรียนคณิตศาสตร์ในระดับสูงๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องบังคับผู้เรียนที่มีความสามารถทางด้านกีฬาให้เก่งทางด้านวิชาเคมี เพราะนอกจากจะทำลายความเป็นตัวตนของผู้เรียน ยังเป็นการฝืนความรู้สึก เกิดความอึดอัดและเบื่อหน่ายการเรียนไปได้ในที่สุด ดังนั้น หากจะนำแนวคิดจากการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 วิธีมาประยุกต์เพื่อการฟื้นฟูระบบการศึกษาของประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยเห็นควรฟื้นฟู ดังนี้

1. ควรให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจอย่างแท้จริง โรงเรียนควรสอนวิชาอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากความสนใจของผู้เรียนเฉพาะทักษะพื้นฐานเท่านั้น นั่นคือ ต้องมีหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่แตกต่างกันไป

2. การประเมินผลการเรียน ควรประเมินตามบริบทของสถานศึกษาและสภาพของผู้เรียน แท้จริงแล้วความมุ่งหวังของโรงเรียนหลายโรงเรียนในชนบทและความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองในโรงเรียนที่ห่างไกลความเจริญ มีความต้องการเพียงให้ผู้เรียนอ่านออก เขียนได้ สื่อสารได้ถูกต้อง ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขเท่านั้น การบังคับให้ผู้เรียนต้องเข้าเกณฑ์ประเมินในระดับชาติ ที่มีความแตกต่างกัน เป็นการวัดผลการศึกษาที่ไม่ยุติธรรม สร้างปมด้อยให้กับผู้เรียนและโรงเรียน

3. การเรียนรู้ที่แท้จริงแล้ว ควรมุ่งไปเพื่อพัฒนากายและใจให้สมดุล ดังพระราชปราชญ์ว่า “ของจริงมีความเพียรที่บริสุทธิ์ ปัญญาที่เฉียบแหลม และกำลังกายที่สมบูรณ์” คือ ให้มีพฤติกรรมทางกายที่บริสุทธิ์ควบคู่กับการมีปัญญาที่ถูกต้อง อันเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างแท้จริง

4. ในแนวทางการพัฒนาปัญญาของพระพุทธศาสนานั้น มุ่งที่การพัฒนาให้สมดุลทางด้านกาย จิต และปัญญา เป็นการพัฒนาที่สูงกว่าความรู้ทั่วไป คือ การพัฒนาปัญญาเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ นั่นคือ ต้องพัฒนาจิตด้วย ดังคำสมัยปัจจุบันว่า “ความรู้คู่คุณธรรม”

5. เมื่อจะพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว สามารถนำหลักปัญญาคุณธรรมมาเป็นเกณฑ์ในการพัฒนา ได้แก่ 1) การพัฒนาผู้สอนให้มีคุณภาพ 2) การพัฒนากระบวนการสอนให้มีประสิทธิภาพ 3) การพัฒนากระบวนการคิดให้มีเอกภาพ 4) การพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนากับพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กรที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก
2. ศึกษาแนวทางการพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในชาดกเรื่องพระมหาชนกกับชาดกเรื่องพระมโหสถ เนื่องจากพระมโหสถมีความโดดเด่นทางด้านการบำเพ็ญปัญญาบารมี การศึกษาเปรียบเทียบทั้งสองชาดกจะช่วยให้มองเห็นแนวทางการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น
3. ศึกษาแนวทางพัฒนาปัญญาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

บทสรุป

การพัฒนาปัญญาควรที่จะเริ่มต้นด้วยการคบหาบัณฑิตผู้มีความรู้ มีความเป็นกัลยาณมิตร ฟังพระสัทธรรมของท่าน ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฟังพระธรรมคำสั่งสอนต่างๆ แล้วนำมาปฏิบัติได้เล่าเรียนมานั้นมาพิจารณาอย่างแยบคาย สิ่งไหนเป็นประโยชน์ สิ่งไหนมิใช่ประโยชน์แล้วนำมาประยุกต์ใช้ตามความสมควร ละทิ้งสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาปัญญา ปัญญาธรรม ที่จะเป็นทางสว่างกันไม่ไม่สามารถพัฒนาปัญญาความรู้และความรู้ที่มีก็เสื่อมถอยเมื่อละอุปสรรคต่างๆ ได้ พัฒนาปัญญาได้ ก็จะมีอันส่งผลทำให้ชีวิตนั้นประสบกับความสุข ดังเช่นในพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกที่มีแนวทางในการพัฒนาปัญญา โดยมีเหตุการณ์ต่างๆ ของพระมหาชนกที่ความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา ที่ครอบคลุมทั้งศีล สมาธิ ปัญญา และสอดคล้องกับหลักปัญญาวัชรธรรม 4 ประการ และนำแนวทางนั้นมาสอนให้กับพวงชน แก่ไขช่วยเหลือโดยใช้หลักการฟื้นฟูต้นมะม่วง 9 ประการ และก่อตั้งมหาวิทยาลัยโพธิยาธิ์ที่จะช่วยฟื้นฟูพัฒนาประเทศและปัญญาให้เจริญต่อไป

References

- สมบัติ กุสุมาลี. พระมหาชนกกับแนวคิดการพัฒนามนุษย์และองค์กร อัจฉริยภาพอันสร้างสรรค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. For Quality ฉบับที่ 18 เล่มที่ 171 (กุมภาพันธ์. 2012): 89-95.
- พระนิพนธ์ สารคดี (สุจิตโต). “วิเคราะห์ภูมิปัญญาของพระโพธิสัตว์ในทศชาติชาดก”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2553.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. พระมหาชนก: คำสอนจาก “พ่อ”. วารสารภาษาและหนังสือ ฉบับที่ 38 (2550):33-62.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. พระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช.วารสารวัฒนธรรม. ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม. 2560): 74-89.